

La substitució lingüística

(Basat en una proposta original d'Enric Larreula)

DAVID VILA I ROS

República Veridiana, situació I

Fa molt temps, en un petit país anomenat República Veridiana hi vivien només quatre persones: A, B, C i D. D'entre elles, A, B i C tenien com a llengua familiar el *veridià*, ensems la llengua pròpia del país, mentre que D en tenia una altra, el *cramoví*. Independentment de quina fos, però, la seva llengua familiar, tots els habitants de la República Veridiana sabien parlar perfectament tant l'una com l'altra i podien utilitzar-les en qualsevol situació.

	<i>veridià</i>	<i>cramoví</i>
Població que la tenia com a llengua familiar	75%	25%
Grau de coneixement	100%	100%

Tanmateix, un hàbit profundament arrelat condicionava les seves pràctiques lingüístiques: quan un *veridianoparlant* d'origen (A, B o C) es trobava amb D, se li adreçava sempre en *cramoví*. I D, acostumat a aquest tracte, utilitzava sempre i en tot lloc la seva llengua. Quan es demanava als *veridianoparlants* la raó d'aquest hàbit, donaven explicacions diverses: que sempre ho havien vist fer, que ho consideraven una mostra de bona educació envers el *cramovinoparlant*, que tant els era parlar en una llengua com en l'altra... Però quines conseqüències tenia aquest hàbit en l'ús social del *veridià*? Vegem-ho.

Per començar, ens cal identificar totes les possibles converses que podia haver-hi, ja fos en grups de dues, tres o quatre persones (A amb B, B amb C, A amb B i amb C, etc.). En total, onze combinacions diferents:

AB	AC	AD	BC	BD	CD
ABC	ABD	ACD	BCD		
ABCD					

Seguidament, tenint en compte els hàbits lingüístics que hem descrit, ja podem quantificar el nombre de converses en *veridià* i en *cramoví*.

Converses en <i>veridià</i>	AB AC BC ABC
Conv. en <i>cramoví</i>	AD-BD-CD-ABD-ACD-BCD-ABCD

En conclusió, com que els parlants de *veridià* es passaven al *cramoví* sempre que el parlant d'origen d'aquesta llengua (D) hi era present, només un 36% de les converses (4 d'11) acaba-

ven essent en *veridià*, mentre que el 64% restant (7 d'11) eren en *cramoví*, malgrat que aquesta darrera era la llengua familiar de tan sols un 25% de la població. Per tant, l'ús social del *veridià* (36%) queia molt per dessota del grau de coneixement que se'n tenia (el 100%) i del percentatge de població que el tenia com a llengua familiar (75%). És a dir, si per casualitat haguéssim anat de vacances a la República Veridiana, de ben segur que hauríem arribat a la conclusió que la llengua majoritària del país era el *cramoví*...

República Veridiana, situació II

La història no s'acaba aquí, emperò. Després d'unes quantes generacions, i a causa de la presència majoritària del *cramoví* a nivell social, la composició demogràfica i lingüística de la República Veridiana va canviar, de manera que dos dels quatre habitants del país (A i B) tenien com a llengua familiar el *veridià*, mentre que els altres dos (C i D) hi tenien el *cramoví*. Pel que fa al grau de coneixement de les llengües, tota la població era capaç d'expressar-se en qualsevulla. *A priori*, doncs, semblava que teníem una societat bilingüe i equilibrada.

	<i>veridià</i>	<i>cramoví</i>
Població que la tenia com a llengua familiar	50%	50%
Grau de coneixement	100%	100%

Tanmateix, cal dir que l'hàbit de passar-se al *cramoví* quan aquesta era la llengua de l'interlocutor persistia, un fet que permetia als *cramovinoparlants* mantenir-se sempre en la seva llengua. Tenint en compte, doncs, aquest hàbit lingüístic, podem tornar a quantificar el grau d'ús social de cada llengua.

Converses en <i>veridià</i>	AB
Converses en <i>cramoví</i>	AC AD BC BD CD ABC ABD ACD BCD ABCD

És a dir, només un 9% de les converses eren en *veridià*, mentre que el 91% restant eren en *cramoví*, ja que la presència d'un *cramovinoparlant* (C o D) feia que la llengua utilitzada fos la seva. Per tant, malgrat haver-hi un grau de coneixement absolut del *veridià*, i tot i que la meitat de la població la tenia com a llengua familiar, l'ús social d'aquesta llengua era purament testimonial. Per tant, si haguéssim tornat a fer el turista a la República Veridiana en aquesta època, hauríem arribat a la conclusió que l'única llengua del país era el *cramoví*, ja que difícilment hauríem pogut sentir cap conversa en *veridià*.

Això és tot? Doncs no. Finalment, al cap dels anys, va esdevenir un fet tan inusual parlar en *veridià* pel carrer, que ni els mateixos parlants d'aquesta llengua es reconeixien entre ells, de manera que utilitzaven sempre, per defecte, el *cramoví*. Arribats a aquest punt, amb la llengua completament desapareguda del carrer, el procés de substitució lingüística del *veridià* pel *cramoví* es va donar per acabat. D'una societat dita *bilingüe* amb dues llengües en igualtat (teòrica) de condicions, s'havia passat a una societat monolingüe.

De la teoria a la pràctica

Ficció o realitat? Doncs, absoluta realitat. Cada any desapareixen, arreu del planeta, desenes de llengües, fruit de processos de substitució lingüística. De fet, es calcula que durant el segle XXI cauran en desús entre el 50% i el 90% de les llengües que encara es parlen actualment (unes 6.000). Certament, en els processos de substitució hi intervenen molts altres factors (pressions polítiques, demogràfiques, econòmiques...), però tots acaben incidint d'una manera directa o indirecta en l'autoestima de les comunitats minoritzades i, per tant, en els seus hàbits lingüístics: els parlants de la llengua minoritzada accepten com a normal la utilització de la llengua dominant.

I el català? Doncs el català no es troba, en principi, dins el grup de llengües de risc. Tanmateix, la pràctica de la submissió lingüística (nom amb què es coneix tècnicament l'hàbit de canviar a la llengua de l'interlocutor) està força estès a casa nostra. Al Principat de Catalunya, les estadístiques indiquen que un 80,5% de catalanoparlants d'origen practiquen aquesta submissió lingüística. A la resta de Països Catalans, aquest percentatge es dispara, arribant a ser, en alguns punts, proper al 100%. Tenint en compte que, com més alt és el grau de submissió lingüística més ràpid és el procés de substitució, és fàcil d'entendre que el català corre el risc de desaparèixer d'àmplies zones del territori. De fet, a les comarques dels extrems nord

i sud del país (Rosselló, Vallespir, Alacantí, Baix Vinalopó...) aquest procés de substitució és evident.

Així, doncs, si volem garantir la continuïtat del català com a vehicle d'interacció social, sols ens queda una alternativa: deixar de passar-nos a l'espanyol o al francès quan aquesta és –o ens ho imaginem– la llengua del nostre interlocutor. El grau de coneixement de la llengua (proper al 90%, tot i que en alguns indrets dels Països Catalans arriba gairebé al 99%) juga a favor nostre. Només que totes les persones catalanoparlants es mantinguessin en català i sols canviessin de llengua quan sabessin del cert que l'interlocutor –perquè així els ho expressés– no els pot entendre, ja hi tindríem molt de guanyat. I si no ho acabeu de veure clar, només cal que agafeu paper i llapis i repetiu l'exemple de la República Veridiana, suposant ara que els *veridianoparlants* (i també els *cramovinoparlants*) no canvien de llengua... Què obtindrem?

Converses en <i>veridià</i>	AB
Conv. en <i>cramoví</i>	CD
Converses bilingües	AC AD BC BD ABC ABD ACD BCD ABCD

Tenim una conversa en *veridià*, una en *cramoví*... i nou de bilingües, és a dir, en què cadascú utilitza la seva llengua. Dit d'una altra manera, haurem aturat el procés de substitució, ja que les dues llengües tindran la mateixa presència social. I això, pressuposant que cap *cramovinoparlant* no canvia de llengua. ♦

NOTA: Aquest article forma part del llibre *De la consciència a la conducta: l'experiència de Tallers per la Llengua*, que publicarà Edicions 7dquatre, on s'exposen els objectius de Tallers per la Llengua <www.tallers.cat>.

www.culturamenorca.org/sal

La teva web de consulta sobre la llengua catalana a Menorca: publicacions, cursos, normatives, ajuts i campanyes... i l'espai virtual **Bústia de la Ciutadania** per poder fer consultes o comentaris sobre la llengua.

CONSELL INSULAR DE MENORCA
DEPARTAMENT DE CULTURA, PATRIMONI, EDUCACIÓ I JOVENTUT

CONSELL INSULAR DE MENORCA
DEPARTAMENT DE CULTURA, PATRIMONI, EDUCACIÓ I JOVENTUT

Servei d'Assessorament Lingüístic

- Actuacions
- Bústia de la Ciutadania
- Llengua
- Jornades
- Reglaments, normatives i legislació

Benvinguts/Benvingudes

al web de llengua catalana i assessorament lingüístic del Consell Insular de Menorca. Aquí trobareu informació relativa a la llengua catalana a Menorca i a les tasques en matèria de normalització lingüística que es fan des del Consell.

Novetats

- Cursos de llengua catalana per a estrangers a Alaior +info
- Concessió d'ajuts per al foment de l'ús del català en establiments

Bústia de la ciutadania

- APOSTROFACIÓ, Per Pilar Vinent
- APOSTROFACIÓ, Per Marta
- depenent/dependent, Per Pilar Vinent
- APOSTROFACIÓ